

Приказ

Књига-код: где је у књижевности *Кључ од Косова*?

Бошко Сувајџић, *Кључ од Косова*, Београд: Албатрос плус, 2021, 494 стр.

Може ли суверено познавање и интерпретирање одређеног књижевног топоса који повезује векове српске литературе, како то чини стваралачка рецепција косовске легенде код бројних аутора различитих епоха и поетичких опредељења, да буде основа симултаности преплета савременог херменеутичког криптограма и древности суштинског кода, чија релација, ако се мудро рашчита, не само што указује на кључно место књижевнонаучног и књижевноуметничког дискурса у култури данас, него представља и пример начина на који се целином професионалног, проучавалачког и артистичког деловања приступа истраживачком питању као епифанији апсолута многих списалачких трајања у тексту?

Може ли таква књига као кључни спој изучавања старије и новије српске књижевности, у проматрању рефлексија односа историје, легенде и мита у драми и песништву 19, 20. или 21. века, кроз архитектонику вишеслојних дијалога са претходним тумачима актуелизованих питања да оваплоти утврђено место односа књижевности и културе и у простору јавног дискурса, не би ли се кроз кључни положај науке и уметности у друштву и проговорило о неким од најзначајнијих питања индивидуалног и колективног трајања у историјском и метафизичком? Може ли свеобухватност такве књиге која суптилно и ненаметљиво претендује да ослика многострукост једног опуса, као и да се отвори за ширину рецепцијских очекивања сваког потенцијалног читаоца, да буде ишта друго до чисто врело текста које тежи да у свакоме успостави жељу за дијалогом и покрене многе одговоре? Управо у назначеним смеровима књига *Кључ од Косова* проф. др Бошка Сувајџића уверава колико креативна полиглосија историчара књижевности, тумача литерарних дела,

песника, драмског писца и музичког ствараоца озбиљно утемељује поменуте претпоставке свестрано реализоване и у овој монографији, мотивишући предуслове да се о хибридности њене форме промишља и као о својеврсном новом облику научног текста, који можда и (не) свесно покреће питања о евентуалним концепцијама интерпретација књижевности и у савременом свету.

Имплицитно настављајући типологије проматрања из претходних монографских студија и засебних истраживања у вези са тим да ли изучавање књижевности неизоставно мора да буде искључиво механизам прагматичних сортирања, Сувајџић у овој књизи нуди сусрет теоријског и поетског сагледавања текста као проучавалачки процес који својим продуктивним потенцијалом у научно-есејистичком тону пружа модел тумачења књижевности аналоган и смислотворно прожимајући са свим другим аспектима духовног бивања. Одлука да се *Кључ од Косова* излије између аналитички минуциозног проматрања грађе и властитих поетских остварења претпоставља потребу да се књижевна интерпретација учини још живљом, комуникативнијом, личнијом, чиме и свеprisутнијом, оном која се тражи и памти као трајно важно саговорништво, што доприноси како одређеним формативним увидима појединца, тако и основама разумевања колектива у различитим временима. У тим оквирима Сувајџић у овој књизи нетремице делује, на више планова вајајући врлину стваралачке нефикције, преиспитујући форму лирског есеја, трајући између херменеутичког у романескном и новелистичког у интерпретативном преплету аксиома и поетеме, као што је уочљиво, на пример, и у следећем сегменту о „Косовск[ој] молитв[и] Милутина Бојића“:

Испевана у епском, трохејском десетерцу, ритму који диктира рефрен преузет из усмене традиције, *Молитва* (1911) садржи омиљену визију у склопу Бојићеве евокације косовске легенде. Огромна, студена царска одаја, са високим каменим сводовима, којом доминира мрачни престо. Мистична атмосфера пустоши и поноса. Племенита узвишеност и херојска трагика (Сувајџић 2021: 319).

Такве врсте есејистичког митологема научног текста постављају у Сувајџићевој монографији анализу књижевног остварења као чисту уметност, при чему непрекидно делује да од тога што експертиза мора да буде изречена и треба, како је једино могуће, да буде и формулисана, као да зависи и трајање тумачења и ткања његовог интерпретативног субјекта, у коме песник надописује научника, а проучавалац надглашава поету. Тако ова тумачења постају својеврсни хибриди поетског

и прозног, аналитичког и рефлексивног, док назначена врста језичког ромора научне експликације, вођене без устручавања, одражава извесно достојанство урбане церемонијалности текста, како се запажа и у одељку „Косовска епска легенда“ Сувајџићеве књиге:

Несумњиво је да је 'косовска епска легенда' (Љубинковић 2018) имала снажан утицај на токове усмене књижевности и конституисање 'живе традиције' на целом Балканском полуострву. Као и све што је саткано од духа, она је сижејнотворна. Жива. Обухватна. Заразна (Сувајџић 2021: 76).

Уз песнички доживљај и научне елаборације, оваквим типом текста непрекидно се постављају питања како оно што је лирски обликовано метафоричко одређење може да постане појам, односно који су примери када се дискурзивно-аналитички текст, кроз научну песмоторност, отелотворује и као стваралачки. При томе, у Сувајџићевој књизи *Кључ од Косова* промишљено је и академски несебично, кроз живе коментаре, сабрана апотеоза најзаснованијих запажања пређашњих тумача интерпретираних питања, прецизно поткрепљених кроз десетине референци, што све сачињава књигу-путоказ и студентима књижевности, и свима заинтересованима којима је циљ да се упознају са заокруженим увидима поводом истраживања одређених тема. На такву врсту суме надовезују се нека од властитих иновативних открића, као што су, на пример, и она која се тичу успостављања поетичког лука између Ракићевих песама *Божур* и *Јасика*, која се уланчавају у оквире дискусија са неким од ранијих тумачења Ракићевог дела, међу којима су и текстови Пера Слијепчевића, Исидоре Секулић, Леона Којена, Јована Делића, Јована Пејчића, Предрага Петровића и др. Уз то, *Кључ од Косова* обилује бројним херменеутичким посланицама којима припадају и одговори на питања да ли су Лазар или Милош својим одабиром заправо начинили хибрис, који су истакнути женски гласови косовске легенде и како су препознати у потоњој књижевности, колико је остварива слобода при писању о култу у Симовићевој драми и др. У том смислу може да се говори о читавим свежњима вредних запажања у Сувајџићевој књизи, међу којима су и она која преиспитују начине на које Јастребов приступа анализама релација *Обичаја и песама Срба у Турској*, или пак утемељују претпоставке у вези са тим како се одвијао дијалог између Веселовског и Јастребова, да ли је могуће косовску легенду проматрати и у многоструким рефлексјама у јужнословенским оквирима, а нарочито у бугарском фолклору и транспозицији извесних мотива, како су извори везани за бој тумачени од најранијих интерпретативних

интересовања, преко Руварца, до сасвим савремених околности краја 20. и почетка 21. века, са којима Сувајџић неретко и полемише, како се жанровски косовска легенда трансформише у драмском изразу од 19. до 21. века, у чему се огледа потенцијални имплицитни дијалог дипломатских деловања Нушића и Ракића, зашто је Љубомир Симовић чинио промене у свом тексту *Бој на Косову*, као и по чему је лик Богоја из Симовићевог дела толико важан у конституисању извесних херменеутичких упоришта *Кључа од Косова*. То су само неке од бројних интригантних тема која ова књига покреће, док њихова развијена образложења кује у све оно што *Кључ од Косова* у књижевности може да значи.

Декодирањем Сувајџићевих прецизних, промишљених, проучавалачки преданих и детективски педантно постављених шифри тумачења увиђају се перспективе из којих су истраживане разлике међу хришћанским и турским изворима о боју, као и начини њихових интерпретирања у вековима који су следили, затим питања заснивања косовске легенде у књижевности и издвајања њених најзначајнијих конституената, попут Лазаревог култа, или пак митизације фигура, посебно Обилића или Бранковића, проматрања колико путописна и етнографска грађа осликавају (не)материјалну баштину Косова и Метохије, како је Косовски бој приказан у бугарштицама, рукописним песмарицама, Вуковим збиркама, који су кључни мотиви косовске легенде озвучени у остварењима Вишњића и Његоша, зашто су у поезији о боју толико присутни драмски momenti и како се на њих надовезују дела Сарајлије, Стерије, Бана, Суботића, као и који су могући ресемантизујући приступи тематизовању боја код Симовића или Шеварлића, односно како акустика Куленовићеве поеме транспонује архетип и зашто је „[a]нафора [...] у тесној вези са смрћу“ (Сувајџић 2021: 344), колико метапоетика Попине поезије резонира са светском књижевношћу, која је песникиња „сакрализациј[e] чулног“ (Сувајџић 2021: 380), те по чему је Рајко Петров Ного „граничник“ попут Филипа Вишњића (Сувајџић 2021: 411). Као расковник и претпостављених проучавалачких интрига, *Кључ од Косова* бива књига сусрета неких од најбољих Сувајџићевих запажања, датих у новом руху целине која, можда, сачињава и својеврсни миљоказ у досадашњем истраживачком раду аутора.

Појављујући се 2021, чиме имплицитно обележава и стогодишњицу првих издања Библиотеке „Албатрос“, коју су покренули Станислав Винавер и Тодор Манојловић, и у духу извесних модернистичких тонова приступајући одређеним темама традиције, књига Бошка Сувајџића бодри инспиративна промишљања како својим научним упориштима, тако и дискурзивним и формалним одабирима који проистичући из стручних опредељења узрастају у поезији и који могу да поткрепе од-

ређене идеје и у будућим перспективама културних мисија, показујући потпуност бивања у науци и уметности као врлину тоталитета једног текста, при чему се запажа колико је поезија тумачења слављена и као јасан проглас херменеутичке вечитости *Кључа од Косова*. Уколико пак тумачење које је поезија може бити надречено, тиме се, у ствари, истиче и снага превладавања метафизичког поверења не само у књижевност, науку о књижевности и Сувајдићев *Кључ од Косова* у њој него и у све реципијенте ове књиге као ојачану заједницу јасне телеолошке припадности свему ономе што књижевност јесте и може.

доц. др Мина М. Ђурић
Универзитет у Београду, Филолошки факултет
Е-пошта: mina.djuric@fil.bg.ac.rs

Примљено: 6. 7. 2022.
Прихваћено: 10. 7. 2022.